

УДК 371.322.1:5

Ірина ШЕПЕНЮК,

*викладач кафедри методики викладання природничо-математичних дисциплін
Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області
(Україна, Чернівці) shepenyukirina@ukr.net*

СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДОМАШНІМИ ЗАВДАННЯМИ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Аналізується одна із найбільш актуальних для сучасної теорії і методики викладання природничих дисциплін проблем – організація роботи з домашніми завданнями. Домашнє завдання розглядається як багатоаспектне явище, що виконує у навчальному процесі різні функції.

Ключові слова: домашнє завдання, технологія, навчання природничим дисциплінам.

Лит. 5.

Iryna SHEPENYUK,

*lecturer of Natural and Mathematical Sciences Teaching Methodology Department
Postgraduate Education Institute, Chernivtsi region
(Ukraine, Chernivtsi) shepenyukirina@ukr.net*

MODERN TECHNOLOGY OF WORK ORGANIZATION WITH PUPILS HOME TASKS DURING NATURAL SCIENCES TEACHING

There is covered one of the urgent issues of work organization with home tasks. A home task regarded as a multiple-aspect phenomenon, which fulfils different functions in learning process.

Key words: home task, technology, teaching natural sciences.

Ref. 5.

Ірина ШЕПЕНЮК,

*преподаватель кафедры методики преподавания естественно-математических
дисциплин Институт последипломного педагогического образования Черновицкой
области (Украина, Черновцы) shepenyukirina@ukr.net*

СОВРЕМЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ С ДОМАШНИМИ ЗАДАНИЯМИ УЧЕНИКОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК

Анализируется одна из самых актуальных для современной теории и методики преподавания естественных дисциплин проблем – организация работы с домашними заданиями. Домашнее задание рассматривается как многоаспектное явление, выполняющее в учебном процессе различные функции.

Ключевые слова: домашнее задание, технология, обучение естественным дисциплинам.

Лит. 5.

Постановка проблеми. Невід’ємним компонентом навчально-виховного процесу традиційно виступає домашнє завдання. Організація роботи з домашніми завданнями © Шпенюк І. Сучасна технологія організації роботи з домашніми завданнями учнів при вивченні природничих дисциплін

є однією із актуальних проблем сучасної теорії і методики навчання природничих дисциплін.

В сучасній освіті відбулася зміна ціннісної орієнтації учительської праці: від орієнтації «знай свій предмет і викладай його зрозуміло» до позиції «знай свій предмет і умій засобами свого предмета допомогти учневі в його самовизначенні, розкритті його неповторної, унікальної індивідуальності». Очевидно, що повноцінна творча діяльність учня може бути організована тільки педагогом, який здатний зрозуміти, прийняти і правильно реалізувати теоретичні ідеї особистісно зорієнтованого навчання. Одним із напрямків оновлення є зміна системи домашньої навчальної роботи школярів як одного із видів позааудиторної роботи. Для модернізації системи домашньої навчальної роботи необхідні зміни в проектуванні домашніх завдань як засобу керівництва домашньою роботою.

Аналіз досліджень. Аналіз наукової літератури з даної проблеми засвідчує, що поняття «домашнє завдання» різними авторами трактується по-різному. Одні науковці розглядають його як форму організації навчального процесу (В. Сластьонін, П. Підкасистий та ін.); другі – як засіб індивідуалізації навчання (М. Поспелов: «домашня робота являє собою індивідуальну форму навчальних занять. Вдома учні самостійно планують свою роботу, виконують завдання і здійснюють самоконтроль, витрачаючи на це стільки часу, скільки потрібно» [3, 67], треті – як один із видів самостійної роботи (Є. Рабунський, П. Драмов, Г. Аракелян та ін.). Існує точка зору, згідно з якою домашнє завдання є одним із видів навчального завдання. Такий підхід дозволяє розглядати його з двох позицій: учителя і учня. У першому випадку домашнє завдання виступає засобом організації діяльності учнів, у другому – засобом засвоєння змісту освіти. Окрім цього, воно розглядається як форма, в яку втілено зміст.

Неоднозначність трактування поняття «домашнє завдання» можна пояснити тим, що одні дослідники ґрунтуються на організаційних, а інші – на дидактичних ознаках, що визначають його сутність. У контексті методики навчання природничих дисциплін домашнє завдання – це багатоаспектне явище, а саме: одна із форм організації пізнавальної діяльності учнів; одна із форм самостійної роботи учнів; один із видів навчального завдання. Кожен із зазначених аспектів, взятий окремо від інших, має лише певне призначення, тому для розуміння сутності домашнього завдання необхідно враховувати всі аспекти.

Мета статті – проаналізувати існуючі підходи до домашніх завдань та запропонувати основні напрямки модернізації домашньої навчальної роботи учнів з природничих дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Організація роботи з домашніми завданнями є однією із актуальних проблем сучасної теорії і методики навчання природничих дисциплін, оскільки такий компонент педагогічного процесу як домашнє завдання не піддається належному аналізу, т. я. у традиційній моделі навчання, що орієнтована, перш за все, на формування репродуктивного типу діяльності, зазначеному питанню приділяється мало уваги, а робота з домашніми завданнями організується в більшості випадків формально. Це підтверджують і основні результати проведеного нами констатувального експерименту: домашнє завдання однакове для всіх учнів, частіше за все включає завдання, аналогічні до тих, що виконувалися на уроці; перевірка домашнього завдання формальна чи взагалі відсутня; груповий метод роботи при виконанні домашніх завдань використовується вкрай рідко; відсутня диференціація у роботі з учнями, тобто всі завдання мають приблизно однаковий ступінь складності; частіше за все, домашні

завдання не налаштовують учня на активну роботу, їх виконання може здійснюватися на репродуктивному рівні, без творчого підходу; обсяг і зміст домашніх завдань не завжди раціонально підібрані учителем, що підштовхує учня до формального ставлення до виконання роботи, списування і зменшення часу на виконання роботи.

Аналізуючи навчально-методичну літературу з природничих дисциплін, можна помітити і такі недоліки, як велика кількість одноманітних завдань, відсутність рівневої диференціації навчального матеріалу і недостатня кількість спеціально передбачених для організації роботи з домашніми завданнями методичних посібників і рекомендацій.

На думку сучасних науковців, неефективність шкільної освіти зумовлена, перш за все, акцентом на процес, а не на результат; зубріння замість розуміння, осмислення; відсутністю вмотивованості до навчання у дітей; заміною пізнавального інтересу примусом; витісненням духовного виховання системою покарань; трансляцією соціальних міфів; недостатньою сформованістю у дітей творчих здібностей, критичного мислення, самостійності, ініціативності [2, 4].

Ще одним чинником, що впливає на збереження практики домашніх завдань, є відсутність формування досвіду вибору впродовж шкільного життя. Вибір завжди пов'язаний з власною активністю учня, з організацією самостійної діяльності. Головна проблема полягає в тому, що ані вибір, ані самостійність не підтримуються нашою шкільною культурою [1]. Сучасна технологія організації роботи з домашніми завданнями повинна вибудовуватись з урахуванням нових положень методики навчання природничих дисциплін, що вимагають створення умов для активної дослідницької і творчої діяльності учнів.

Таблиця 1.

Основні відмінності традиційного і сучасного домашнього завдання

Характеристика	Традиційне домашнє завдання	Сучасне домашнє завдання
Мета	Зовнішня мотивація (переважання вольових методів, примус тощо). Неконкретність і недиагностичність мети. Домінування навчальної мети.	Внутрішня мотивація (переважання пізнавальних, соціальних методів: переконання тощо). Конкретність, чіткість, діагностичність мети. Домінування розвивальної мети в єдності з навчальною та виховною.
Контроль	Переважає фронтальних, групових форм контролю. Не завжди доцільне чи стихійне використання форм контролю. Організація перевірки учителем.	Орієнтація на само- та взаємоконтроль. Доцільність форм контролю. Організація самоперевірки та взаємоперевірки.
Зміст завдання	Недиференційовані завдання для всіх. Відсутність свободи вибору: обсягу, рівня складності і форми представлення домашнього завдання. Неоптимальність обсягу домашніх завдань. Акцентування уваги учнів на головні питання.	Диференціація завдань. Можливість вибору учнями обсягу, рівня складності, форми представлення результатів домашнього завдання. Оптимальний обсяг завдання. Акцентування уваги учнів не тільки на головних, але й на складних, творчих питаннях з метою прогнозування можливих помилок і труднощів

<i>Характер роботи учня</i>	Репродуктивний характер роботи	Пошуковий характер роботи

Багатоаспектність домашнього завдання дозволяє зазначеному компоненту виконувати різноманітні у функції у навчальному процесі. Домашнє завдання є не тільки засобом закріплення знань учнів, як вважалося раніше, але містить великі дидактичні можливості і виконує такі функції: рефлексивну, навчальну, розвивальну, пропедевтичну, виховну, інформаційну, дослідницьку, прогностичну, евристичну, діагностуючу.

Домінування тої чи тої функції домашнього завдання здійснює вплив на всю методичну систему навчання природничих дисциплін, що складається з цілей і змісту природничої освіти, методів, засобів, форм навчання, індивідуальності учня і результатів навчання.

Малюнок 1.

Модель методологічної системи навчання природничих дисциплін при реалізації поліфункціональних можливостей домашнього завдання

При домінуванні тої чи тої функції домашнього завдання здійснюється модифікація змісту, цілей, методів, форм, засобів. Це приводить до зміни діяльності як учителя, так і учнів. Наприклад, при організації роботи з домашніми завданнями дослідницького характеру перед учителем постає завдання – навчання учнів прийомів самостійної роботи для того, щоб вони могли самостійно працювати вдома. За такого підходу змінюється функція учителя: із основного носія інформації він перетворюється на організатора самостійної діяльності учнів, готує дидактичний матеріал, складає алгоритм роботи учнів, є порадиником і контролером, має можливість враховувати індивідуальні особливості учнів. Діяльність учнів також змінюється, вони можуть самостійно обрати спосіб виконання домашнього завдання, форму звіту, самостійно обмірковують отримані знання, закріплюють і контролюють їх. Зміст предмету при використанні поліфункціональних особливостей домашніх завдань розширюється, оскільки використовується багато довідникових, навчальних та ін. джерел, а в результаті виконання різних домашніх досліджень та експериментів учні можуть обмінюватись інформацією, ідеями, отриманими результатами. У результаті буде розширюватись обсяг отриманих знань.

Реалізують функції домашнього завдання його конкретні види, що визначає учитель, виходячи із мети уроку. Наприклад, дослідницьку функцію реалізують такі види домашніх завдань, як домашні експерименти, домашні навчальні проекти; діагностичну – домашні контрольні роботи і діагностуючі домашні завдання, направлені на виявлення рівня засвоєння матеріалу; рефлексивну – домашні завдання, що вимагають наступного аналізу своїх дій.

Учитель повинен підходити до планування домашнього завдання з урахуванням індивідуальних особливостей школярів, враховуючи навченість та особливості навчання окремих школярів, пам'ятати про час, що відводиться на виконання домашнього завдання.

Методика домашнього завдання у вивченні природничих дисциплін повинна будуватися з урахуванням сучасних методологічних та теоретичних положень: діяльнісного підходу, гуманізації та гуманітаризації природничої освіти. Зазначені положення відкривають ряд перспектив застосування домашнього завдання у вивченні природничих дисциплін:

1) Використання домашнього завдання з метою закріплення вивченого матеріалу зумовлене необхідністю підвищення рівня самостійності учня та браком часу на уроці. Виконання певних вправ вимагає від учнів проведення аналізу змісту навчального матеріалу, вміння представляти інформацію у вигляді таблиць, схем, що пов'язано з певними часовими затратами, тому доцільно задавати їх в якості домашніх завдань, здійснюючи потім обговорення рішень разом всім класом. Вдома учень може спокійно, не кваплячись, розглянути всі можливі способи розв'язку завдань, звернутись до джерел інформації, виконати роботу у зручному для нього темпі. Учитель, таким чином, може економніше використовувати час на уроці і залучати при цьому учнів до роздумів. Домашнє завдання повинно не тільки сприяти закріпленню вивченого матеріалу, але й випереджати, супроводжувати навчання, тобто виступати в якості засобу засвоєння знань, розкривати їх діяльнісну природу. Таким чином, при визначенні домашнього завдання потрібно вбачати перспективу подальшого використання його результатів.

2) Гуманізація природничої освіти потребує орієнтації на розвиток учня, тому особлива увага при вивченні природничих дисциплін повинна приділятися диференціації та індивідуалізації домашніх завдань. Представлення учням в якості домашньої роботи завдань різної форми, різного ступеня складності, способів виконання надає їм можливість виконувати домашні завдання найбільш прийнятними для них способами, що відповідають їхнім освітнім потребам та інтересам, дозволяють здійснити гуманізацію навчання.

3) Гуманітаризація природничої освіти передбачає посилення розвиваючого потенціалу навчальних предметів, їх спрямованість на підготовку учня, який вміє самостійно мислити, аргументовано доводити власну позицію чи підхід до вирішення тої або тої проблеми; володіє прийомами розумової діяльності: порівнянням, аналогією, аналізом, синтезом, узагальненням тощо. У зв'язку з цим особливо актуальними постають питання організації домашніх навчальних досліджень (науково-пошукова робота, домашні експерименти).

4) Виконання домашнього завдання може слугувати продовженням уроку, зокрема його заключної частини – закріплення нових знань.

Отже, можемо говорити про пару «урок – домашнє завдання», коли виконання домашнього завдання є продовженням уроку чи навпаки. Саме тому необхідним є цілеспрямований підбір домашніх завдань, визначений цілями конкретного уроку. Кожне завдання повинно бути продумане з точки зору можливості подальшого використання результатів домашньої роботи учнів.

Висновки. Таким чином, технологія організації роботи з домашніми завданнями включає три взаємопов'язаних блоки: *цільовий* – визначення цілей і функцій домашнього завдання з урахуванням зв'язку навчальною метою майбутнього уроку; *організаційно-змістовий* – організація діяльності учнів по виконанню домашнього завдання (вибір

видів домашнього завдання, форм і часу виконання, прийомів перевірки); *рефлексивно-оціночний* – співвідношення цілей і результатів, оцінка діяльності учнів, рефлексія учнем власних дій і його самооцінка. Будь-яке домашнє завдання повинно виводити школяра на новий рівень його пізнавальної активності, стимулювати його допитливість, креативність. Головною ознакою домашньої роботи повинен бути її пошуковий, творчий характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кириллова С. Зачем столько домашних заданий?! / С. Кириллова // Управление школой. 2010. – № 2. – С. 20 – 24.
2. Любимов Л. Школа и знаниевое общество в России / Л. Любимов // Вопросы образования. 2007. – № 4. – С. 116–140.
3. Поспелов Н. Как готовить учащихся к выполнению домашних заданий / Н. Поспелов. – М. : Наука, 1979. – 95 с.
4. Телешов С. Домашнее задание: возьмем ли мы в новый век эту старую обузу?/ С. Телешов // Директор школы. – 2000. – № 9. – С. 81–84.
5. Поспелов Н. Как готовить учащихся к выполнению домашних заданий / Н. Поспелов. – М. : Наука, 1979. – 95 с.

REFERENCES

1. Kirillova S. Zachem stol'ko domashnih zadaniy?! / S. Kirillova // Upravlenie shkoloj. 2010. – № 2. – S. 20–24.
2. Ljubimov L. Shkola i znanieвое obshhestvo v Rossii / L. Ljubimov // Voprosy obrazovanija. 2007. – № 4. – S. 116–140.
3. Pospelov N. Kak gotovit' uchashhihsja k vypolneniju domashnih zadaniy / N. Pospelov. – M. : Nauka, 1979. – 95 s.
4. Teleshov S. Domashnee zadanie: voz'mem li my v novyj vek jetu staruju obuzu?/ S. Teleshov // Direktor shkoly. – 2000. – № 9. – S. 81–84.
5. Pospelov N. Kak gotovit' uchashhihsja k vypolneniju domashnih zadaniy / N. Pospelov. – M. : Nauka, 1979. – 95 s.

Статтю подано до редакції 04.03.2015 р.